

ANA MIHALJEVIĆ
Klasična gimnazija
Križanićeva ulica 4a, HR-10000 Zagreb
amihaljevi@gmail.com

NESLAVENSKI ANTROPONIMI NA LATINSKIM EPIGRAFSKIM SPOMENICIMA PRVIH STOLJEĆA HRVATSKE PISMENOSTI

Cilj je rada popisati neslavenske antroponime s epigrafskih spomenika iz sjeverne i srednje Dalmacije i južne Bosne iz prvih stoljeća hrvatske pismenosti, objasniti njihovo podrijetlo i razvrstati ih s obzirom na različite onomastičke kriterije (podjela na osobna imena, etnike i etnonime, podjela na muška i ženska imena, podjela prema podrijetlu). Utvrditi će se koji su jezici utjecali na imenski fond, provest će se posebna jezična i pravopisna analiza, utvrditi neke jezične osobitosti toga imenskog fonda te analizirati titule i kratice.

1. Uvod

Na epigrafskim je spomenicima nastalima na latinskome jeziku u prvim stoljećima hrvatske pismenosti sačuvan niz imena koja svjedoče o povijesti i razvoju hrvatskoga jezika te su u njima vidljivi odrazi društvenih promjena, pokršćavanja i jezičnih dodira s drugim narodima. Epigrafski su spomenici na latinskome jeziku jedinstven izvor spoznaja o počecima hrvatske pismenosti, oblikovanju književnoga jezika i svijesti o jeziku te o fonološkim i katkad morfološkim osobitostima hrvatskoga jezika u ranijim jezičnim fazama. Obrađen je korpus spomenika iz sjeverne i srednje Dalmacije te južne Bosne iz razdoblja od 9. do 12. st. Korpus je imena za ovaj rad ekscerpiran iz izbora epigrafskih spomenika iz knjiga Delonga (1996) i Delonga (1997) te iz članaka Ivanišević (1981), Petricioli (1962) i Rapanić (1971).

2. Metodologija

Imena su u ovome radu podijeljena s obzirom na područje na kojemu je nađen epigrafski spomenik na kojemu je ime zapisano: na sjevernu i srednju Dal-

maciju te južnu Bosnu. U prvome je dijelu rada donesen popis imena s obzirom na prostorni smještaj, uz svako je ime navedena titula ili pridjevak. Komentirana je grafija imena i titule ili pridjevka. Ako koji dio imena nije čitljiv ili je zapisan kraticom, komentirana je restitucija i razrješavanje kratice. Obrađena su gramatička svojstva imena i titule ili pridjevka. U drugome su dijelu rada imena razvrstana po skupinama, doneseni su statistički podatci o njihovoj učestalosti i grafiji. Antroponimi su zatim etimološki i etiološki analizirani. Pri analizi su imena podijeljena s obzirom na etimološki kriterij, a ne na strukturalna obilježja (usp. Matasović 1997). Pri analizi imena korišteni su rječnici Chantraine (1977), Lewis-Short (1879), Senc (1910), Skok (1971–1974), Boisacq (1916), Zimmermann (1915), Hofmann (1950), Frisk (1954), Walde (1955–1956), Kluge (1975), *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002) te *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* (1880–1976). Pri onomastičkoj analizi korištena su djela Frančić (2002), Šimunović (1985) i Šimunović (2009). Pri analizi kratice i prijevodu s latinskoga korišteni su rječnici Lewis-Short (1879), Skok (1971–1974), *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002), Blaise (1975), Kostrenčić (1973–1978), Niermeyer-Kieft (1976) te internetsko izdanje Du Cangeova rječnika (ducange.enc.sorbonne.fr/). Za etiološku analizu korišten je *Opći religijski leksikon* (Rebić 2002) te internetsko izdanje Biblije (www.ks.hr/biblija.php?show=3), a za potvrde postojanja imena i u drugim dokumentima iz istoga razdoblja knjige Lučić (1988) i Ostrogorski (1962). Navedeni su etnonimi i etnici, ali oni nisu bili predmetom analize. Komentirane su značajke jezika vidljive u onimijskoj građi. Zatim su navedena imena s epigrafskih spomenika u Splitu, Trogiru i Zadru, ali ona nisu bila predmetom iscrpnije analize, nego se donose kako bi se omogućio cjelovitiji uvid u cjelokupnu onimijsku građu s epigrafskih spomenika. Lokaliteti su navedeni abecednim redom i označeni su slovima. Obradba je imena strukturirana u obliku leksikografskoga članka koji ima ove elemente: 1. predmet na kojemu je natpis zapisan, 2. datacija spomenika, 3. oblik imena (padež), 4. titula i/ili pridjevak koji je uz ime zapisan, 5. komentari uz ime (grafija, čitljivost, kratice i sl.).

3. Antroponimi na epigrafskim spomenicima

3.1. Antroponimi na epigrafskim spomenicima iz srednje Dalmacije

a) BIJAĆI

- GVMPERTUS – na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice 9. st., u nominativu, titula đakona DIACON[vs] (završetak riječi nije čitljiv, ali se restituira kako bi se postigla sročnost s oblikom imena).
- [Gv]PERTVS – na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve

polovice 9. st., u nominativu, titula svećenika PRESBITE[r] (završetak riječi nije čitljiv), početak imena nije čitljiv.

- GVMP(er)TV[s] – na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. st., u nominativu, titula svećenika [p](res)B(yte)R (prvo slovo riječi nije čitljivo, ali je moguće prepoznati da je titula zapisana tipičnom kraticom PBR), ime je zapisano kraticom, a završetak nije čitljiv.
- GVMP(er)TV[s] – na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. st., u nominativu, ime je zapisano kraticom, a završetak nije čitljiv.
- GRA(tianus)/GRA(tiosus) – na nadvratniku iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz 9. ili 10. st., u nominativu, titula svećenika P(res)B(yte)R (titula je zapisana tipičnom kraticom PBR). Ime je pokraćeno na GRA, pa nije sigurno je li riječ o imenu *Gratianus* (Gracijan) ili *Gratiosus* (Gracioz). Oba su imena posvjedočena u hrvatskim dokumentima.
- [IOH(?)]ANIS – na ciboriju iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. st., u genitivu. Zbog oštećenja natpisa početak imena nije čitljiv te nije sigurno kako je zapisan, ali je vidljivo da nisu bilježene geminate.
- [M]ARTHAE – na ciboriju iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz prve polovice ili sredine 9. st., u genitivu ili dativu, prvo slovo imena nije čitljivo. Riječ je o imenu svetice kojoj je crkveni kompleks posvećen.
- [Chro?]ATORV(m) – na arhitravu oltarne ograde iz crkvenoga kompleksa sv. Marte iz razdoblja između 7. i 9. st., u genitivu množine. Početak riječi nije sačuvan, pa restitucija nije sigurna. Međutim, pretpostavlja se da je riječ o etnonimu *Hrvat*. Grafija je toga etnonima izrazito neujednačena u dokumentima i epigrafskim spomenicima prvih stoljeća hrvatske pismenosti (a i u ukupnosti latinskoga stvaralaštva). Završno je *-m* pokraćeno, što je izrazito često u epigrafskoj, ali i paleografskoj praksi.

b) BISKUPIJA

- MAR(ia)E – na arhitravu oltarne ograde iz 10. st., u genitivu. Oblik je pokraćen. Zbog pokraćivanja imena nije moguće utvrditi kako se bilježi dvoglasnik.
- STEFA[ni] – na arhitravu oltarne ograde iz 10. st., u genitivu. Zbog oštećenja spomenika nisu čitljiva završna dva slova, ali su restituirana prema pokraćenome pridjevku S(an)C(t)I iz kojega je vidljivo da je riječ o genitivu (pridjevak S(an)C(t)I zapisan je tipičnom kraticom SC + padežni nastavak). Ime je zapisano u skladu s hrvatskom grafijom, tj. zapisano je *-f-* u opreci prema latinskome *-ph-* (lat. *Stephanus*).

- [Michael]IS – na arhitravu oltarne ograde iz 10. st., u genitivu. Od imena jedino je vidljiv ostatak nastavka *-is*, ali se ime restituira s obzirom na učestalost kolokacije u sklopu koje se nalazi. Početak je imena restituiran s obzirom na ime GABRIHE[lis] koje je sačuvano u ostatku spomenika. Michael i Gabrijel u biblijskoj su tradiciji učestalo povezivani i uglavnom dolaze zajedno, te se stoga takva restitucija smatra opravdanom.
- GABRIHE[lis] – na arhitravu oltarne ograde iz 10. st., u genitivu. Završetak je imena nečitljiv, ali je restituiran prema nastavku imena [Michael]IS.
- CHR(ist)O – na arhitravu oltarne ograde iz treće četvrtine 11. st., u dativu. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR uz dodatak padežnoga nastavka *-O*).
- LVHA – na tranzeni iz sredine 11. st., u nominativu, titula *evanđelist* EVAGELISTA. Na istoj se tranzeni nalaze imena svih četiriju evanđelista.
- [I]OH(anne)S – na tranzeni iz sredine 11. st., u nominativu, titula *evanđelist* EVAGELIS[ta] (zadnja su dva slova titule nečitljiva). Prvo slovo imena nije čitljivo sa spomenika. Ime je zapisano tipičnom kraticom ([I]OH uz dodatak završnoga suglasnika padežnoga nastavka *S*).
- [Ma]TEVS – na tranzeni iz sredine 11. st., u nominativu, titula *evanđelist* EVAGELIS[ta] (zadnja su dva slova titule nečitljiva). Početak je imena nečitljiv.
- MA[rcvs] – na tranzeni iz sredine 11. st. Završetak je imena kao i pretpostavljena riječ *evanđelist* nečitljiv, ali se ime restituira u nominativu s obzirom na učestalost pojavljivanja u istome kontekstu (uz ostalu trojicu evanđelista). Iz konteksta se također pretpostavlja da je uz ime stajala titula *evanđelist* s obzirom na to da se ta titula pojavljuje uz imena ostalih triju evanđelista.
- IES[vs] – na kamenome raspelu s kraja 11. st., u nominativu. Završetak je imena nečitljiv.
- NAZAR[e]//¹N(vs) – na kamenome raspelu s kraja 11. st., u nominativu. Zadnje slovo u prvome redu nije čitljivo, a završno je *-us* u drugome redu pokraćeno. Riječ je o etniku *Nazarećanin*.
- IVDEO//RVM – na kamenome raspelu s kraja 11. st., u genitivu množine. Riječ je o etnonimu *Judejci*.
- CE[cilie] – na zabatu u crkvi sv. Cecilije iz druge polovice 9. st., u genitivu ili dativu. Čitljiva su samo prva dva slova imena, ali je ime restituirano s obzirom na poznavanje povijesti crkve, naime riječ je o svetici ko-

¹ Dvije kose crte (//) označavaju prelazak teksta u sljedeći stih.

joj je crkva posvećena. Nastavak je restituiran prema završetku prethodne riječi [sanct]E.

- M[ariae] – na arhitravu oltarne grede s kraja 9. st., u genitivu. Čitljivo je samo prvo slovo imena, ali je ime restituirano u skladu s ostatkom teksta.

c) BRNAZE

- IESVS – na raspelu u crkvi sv. Mihovila iz razdoblja između 9. i 11. st., u nominativu, pridjevak *Sin Božji* FIL[ius] // D(e)I. Završetak imenice *filius* nije čitljiv, ali restitucija padeža moguća je s obzirom na sročnost s imenom. Genitivni je oblik imenice *deus* pokraćen na D(e)I (D + nastavak).

d) CETINA

- IESU CHR(ist)I – na arhitravu oltarne ograde u crkvi sv. Spasa između 880. i 900. na ulomku koji je našao Stjepan Gunjača, naslov *Naš Gospodin*, D(omi)N(u)M N(ostri). Obje su riječi pokraćene. Prva je riječ pokraćena na DNM (DN + završno slovo nastavka). Ta riječ, međutim, nije gramatički ispravna jer je akuzativni oblik upotrijebljen umjesto genitivnoga. Druga je riječ pokraćena na N.
- GASTICA – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 880. i 900., u nominativu, titula župana HUPPANUS. Zapis je te imenice primjer zanimljivoga grafijskog rješenja i prilagodbe hrvatske riječi latinskomu jeziku, uz takvo rješenje postoje inačice IVPPANVS i IVPANVS.

e) DRAGOVIĆ

- [Micha]ELIS – na arhitravu oltarne ograde iz 9. ili 10. st., u genitivu. Početak imena nije sačuvan.

f) GRADAC

- PETRUS – na arhitravu oltarne ograde u crkvi sv. Petra iz druge polovice 9. ili s početka 10. st., u nominativu, pridjevak *svet* [S(an)]C(tv)S (početak natpisa nije sačuvan, pridjevak je pokraćen te se pretpostavlja da je bio zapisan kao SC + završno slovo nastavka).

g) KAŠTEL STARI

- PETRI – na nadvratniku iz oko 1090., u genitivu, pridjevak *vrhovni*, SV(m)MI (geminata je zapisana kraticom).
- NICOLAI – na nadvratniku iz oko 1090., u genitivu, pridjevak *ispovjednik* CONF(essoris) (pridjevak je pokraćen na kraticu CONF).
- GEORGII – na nadvratniku iz oko 1090., u genitivu, pridjevak *mučenik*, MAR(tyris) (pridjevak je pokraćen na kraticu MAR).

h) KNIN

- MAT[heus] – na arhitravu oltarne ograde s kraja 11. st., u nominativu, pridjevak *svet* [s(an)c(tu)]S (početak je riječi nečitljiv, ali se analogijom prema drugim spomenicima zbog učestalosti kolokacije pretpostavlja da je riječ o pridjevku *svet*. Također se analogijom prema drugim spomenicima pretpostavlja da je riječ zapisana tipičnom kraticom SC + zadnje slovo nastavka). Završetak je imena nečitljiv.
- STEFATON – na dovratniku portala s kraja 11. st., u nominativu. Ime je zapisano hrvatskom grafijom u opreci prema latinskome *Stephaton*.

i) KAPITUL

- HROATOR(um) – na ogradi stubišta ambona iz crkve samostana sv. Bartolomeja iz razdoblja između 969. i 986. ili 969. i 997., u genitivu množine. Ime je jedna od inačica etnonima *Hrvat*. Završetak je nastavka (-um) pokraćen.

j) KOLJANE

- AL[exandrum] – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između druge polovice 9. i druge polovice 10. st., u akuzativu, titula *svećenik* P(res)B(ytero)S (titula je zapisana tipičnom kraticom PB + završno slovo nastavka). Ime drugoga svećenika nije sačuvano. Čitljiva su samo prva dva slova.
- [Ch]R(ist)EM – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između druge polovice 9. i druge polovice 10. st., u akuzativu. Početak imena nije čitljiv. Ime je zapisano tipičnom kraticom [CH]R uz akuzativni padežni nastavak EM. Ime je sklanjano prema trećoj sklonidbi umjesto uobičajene druge (*Christem* – *Christum*). Moguće je da je riječ o kojemu drugom imenu, osobito stoga što nije uobičajeno da se ime *Krist* sklanja prema trećoj sklonidbi, ali se u izvorima (Delonga 1996) restituira kao *Krist*.

k) MUĆ

- PETRI – na arhitravu oltarne ograde nastale između 21. ožujka i 31. kolovoza 888., u genitivu, pridjevak *blažen²* B(eati) (pridjevak je zapisan tipičnom kraticom B).
- CHR(ist)E – na arhitravu oltarne ograde nastale između 21. ožujka i 31. kolovoza 888., u vokativu. Zapisano je tipičnom kraticom (CHR + nastavak E).

² Na epigrafskim spomenicima iz razdoblja 9. – 12. st. naslov *blaženik* ne označava stupanj u procesu kanonizacije, nego označava osobu prožetu dubokim vjerskim osjećajima te je istovjetan naslovu *svet*.

- CHR(ist)I – na arhitravu oltarne ograde nastale između 25. ožujka i 31. kolovoza 888., u genitivu. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR + nastavak I).

l) SOLIN

- CHR(ist)O – na arhitravu oltarne ograde napravljene između 845. i 864., u dativu. Zapisano je tipičnom kraticom (CHR + nastavak O).
- HELENA – na nadgrobnoj ploči iz 976., u nominativu. Uz njezino ime stoji da je bila Mihajlova žena i Stjepanova majka³. Ime je latinizirano (latinski *Helena* u usporedbi s hrvatskim *Jelena*).
- MIHAELI – na nadgrobnoj ploči iz 976., u dativu, titula *kralj* REGI. Zapisano je hrvatskom grafijom (u usporedbi s latinskim *Michael*).
- STEFANI – na nadgrobnoj ploči iz 976., u genitivu, titula *kralj* R[egis...] (završetak titule nije čitljiv). Zapisano je hrvatskom grafijom (u opreci prema latinskome *Stephanus*).
- PETRE – na zabatu oltarne ograde s početka ili iz prve polovice 11. st., u vokativu, pridjevnik *presveti* SANCTISSIME.
- MOYSES – na zabatu oltarne ograde s početka ili iz prve polovice 11. st., ime je nesklonjivo. Uz ime naveden je i pridjevnik *častan* RE[verendo] (završetak pridjevka nije čitljiv, ali se pretpostavlja zbog učestalosti kolokacije) i titula *sluga* FAM[ulo] (završetak titule nije čitljiv). Zapisano je latinskom grafijom. Ime nije morfološki prilagođeno latinskomu jeziku.
- MOISE[s] – na pluteju oltarne ograde s početka ili iz prve polovice 11. st., u nominativu, pridjevnik *svet* S(anctus) (riječ je zapisana tipičnom kraticom).

m) SUMPETAR

- PETRVS – na epitafu s kraja 11. st., u nominativu.

n) ŠIBENIK

- FLOR[iani] – na luku oltarne grede iz 9. st. Završetak imena nije čitljiv, ali se pretpostavlja genitivni oblik imena svetca analogijom prema pridjevku *svet* S(an)C(t)I (riječ je zapisana tipičnom kraticom SC + nastavak I).
- MI(c)H(ae)L – na ulomku neutvrđene funkcije iz 9. st., nesklonjivo. Ime je zapisano tipičnom kraticom MIHL. Morfološki je neprilagođeno latinskomu jeziku.
- COSME – na luku oltarne ograde ili trijumfalnoga luka apside iz sredine

³ Na epigrafskim je spomenicima iz razdoblja 9. – 12. st. zadržana praksa da se uz ženska imena bilježi tko im je bio muž, otac, sin ili koji drugi skrbnik. Patronimici se uz imena muških osoba javljaju poslije (v. Rendić-Miočević 1949).

ili druge polovice 11. st., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)OR(um) (zapisano tipičnom kraticom SC + dio padežnoga nastavka za genitiv množine OR, nastavak *-um* također je pokraćen). Genitivni nastavak *-ae* zapisan je prema fonološkome načelu (monoftongiran u *-e*).

- DAMIANI – na luku oltarne ograde ili trijumfalnoga luka apside iz sredine ili druge polovice 11. st., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)OR(um) (zapisano tipičnom kraticom SC + dio padežnoga nastavka za genitiv množine OR, nastavak *-um* također je pokraćen).
- LAURENTII – na luku oltarne ograde ili trijumfalnoga luka apside iz sredine ili druge polovice 11. st., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)OR(um) (zapisano tipičnom kraticom SC + dio padežnoga nastavka za genitiv množine OR, nastavak *-um* također je pokraćen).

3.2. Antroponimi na epigrafskim spomenicima iz sjeverne Dalmacije

a) BENKOVAC

- CRVATORUM – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu množine. Riječ je o jednoj od inačica etnonima *Hrvat*.

b) GOLUBIĆ

- MARIE – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st., titula kojoj je čitljivo samo posljednje slovo, ali se s obzirom na analogiju prema ostalim spomenicima i učestalost kolokacije pretpostavlja da je riječ o pridjevu *sveta* [sanct]E. Ime je zapisano u genitivnome ili dativnome obliku u kojemu je nastavak *-ae* zapisan prema fonološkome načelu (monoftongirano u *-e*).

c) KULA ATLAGIĆA

- [Chroa]TORV(m) – na zabatu oltarne ograde iz razdoblja između oko 880. i 890., u genitivu množine. Početak imena nije čitljiv. Riječ je o inačici etnonima *Hrvat*, ali s obzirom na nesačuvanost početka nije moguće utvrditi kako bi etnonim bio zapisan. Završno je *-m* padežnoga nastavka pokraćeno.

d) MOKRO POLJE

- CHR(ist)I – na arhitravu oltarne grede iz 9. ili 10. st., u genitivu. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR + nastavak I).

e) NIN

- IOH(annes) – na krsnome zdencu s početka 9. st., u nominativu, titula *svećenik* PR(es)B(iter) (riječ je zapisana tipičnom kraticom PRB). Ime je zapisano tipičnom kraticom (IOH).

- IOH(ann)IS BAPTISTE – na krsnome zdencu s početka 9. st., u genitivu. Prva sastavnica imena zapisana je tipičnom kraticom (IOH uz genitivni padežni nastavak IS). Nastavak *-ae* u BAPTISTE zapisan je prema fonološkome načelu (monoftongirano u *e*).
- SLCAVORUM – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu množine. Riječ je o latiniziranome obliku (*sc̄l-* u opreci prema hrvatskom *sl-*). Ime je inačica etnonima *Slaven*. U imenu je došlo do metateze *c* i *l* (lat. *Sclavorum* > *Slcavorum*).
- TEUDEBERTUS – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u nominativu, titula *opat ABBA(s)* (završno je *-s* pokraćeno).

f) OSTROVICA

- MAR[tini vel tyres] – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st. Čitljiva su samo prva tri slova pa nije sigurno je li riječ o imenu svetoga Martina s pridjevkom *blažen* ili *svet* [beat]I vel [sanct]I (čitljivo je samo zadnje slovo riječi, pa je moguće da je riječ ili o genitivnome obliku sročnom s genitivnim oblikom imena ili o obliku nominativa množine pridjeva s nominativnim oblikom imenice *martyres*).
- [M]ARIE – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st., u genitivu ili dativu. Prvo slovo imena nije čitljivo. Nastavak *-ae* zapisan je prema fonološkome načelu (monoftongiran u *e*).
- ANESTASI – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)I (pridjev je zapisan tipičnom kraticom SC + nastavak I).

g) OTRES

- PETRI – na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu, pridjevak *blaženi* BEATI.
- MARIE – na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892, pridjevak *sveta* S(an)C(t)E (zapisano tipičnom kraticom SC + nastavak E). I ime i titula zapisani su prema fonološkome načelu (*ae* monoftongirano u *e*).
- GEORGII – na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + nastavak I).
- STEFANI – na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + nastavak I). Zapisano je hrvatskom grafijom (u opreci prema latinskome *Stephanus*).
- MARTINI – na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u

genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + nastavak I).

- GRISOGONI – na trabeaciji oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisan tipičnom kraticom SC + nastavak I). Ime je zapisano talijanskom grafijom (tal. *Grisogono* u opreci prema lat. *Chrysogonus*), ali je morfološki prilagođeno latinskomu jeziku.

h) PAĐENE

- [Christ]I – na arhitravu oltarne ograde iz 9. ili 10. st., u genitivu. Čitljiv je samo nastavak, ali je ime restituirano prema ostatku natpisa *kralja spasitelja* REGIS SALVAT[oris...] (završetak je druge riječi također nečitljiv, ali se restituira prema sročnosti s riječju *regis*) zbog učestalosti kolokacije.
- M[ari(a)]E – na luku oltarne ograde iz 9. ili 10. st., u genitivu. Sredina imena nije čitljiva.
- [I]ACOB I – na luku oltarne ograde iz 9. ili 10. st., u genitivu. Prvo slovo imena nije čitljivo.

i) PLAVNO

- I(e)HV CHR(ist)I – na arhitravu oltarne ograde iz sredine 9. st., u genitivu. Obje su sastavnice zapisane tipičnim kraticama (CHR + nastavak I).

j) PRIDRAGA

- MICHA[elis] – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st. Ime je zapisano latinskom grafijom. Završetak imena nije čitljiv.
- CO[smae] – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st., u genitivu, pridjevak *svet* S(an)C(t)I (zapisano tipičnom kraticom SC + nastavak I). Završetak imena nije čitljiv.
- FVSCO – na arhitravu oltarne ograde iz 9. st., u dativu ili ablativu.

k) ŽDRAPANJ

- CLAVITNORV(m) – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u genitivu množine. Ime je inačica etnonima *Slaven* (= Sclavorum, Sclavitnorum). Suglasnička je skupina *scl* pojednostavnjena gubljenjem početnoga *s-*.
- PRISTI[na] – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između 879. i 892., u nominativu, titula *župan* IVPANVS. Završetak imena nije čitljiv, ali se restituira nominativni oblik imena zbog sročnosti s titulom.

3.3. Antroponimi na epigrafskim spomenicima iz jugozapadne Bosne

a) GREBCI

- CHR(istu)M – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između oko 880. i 900., u akuzativu. Ime je zapisano tipičnom kraticom (CHR + završetak nastavka M).

b) RAPOVINE

- PETRI – na arhitravu oltarne ograde iz razdoblja između oko 880. i 900., u genitivu, pridjevak *blažen* BEATI i titula *apostol* AP(osto)LI (riječ je zapisana tipičnom kraticom APL + nastavak I).

4. Analiza antroponima

U pregledanome je korpusu 30 imena muških osoba i četiri imena ženskih osoba te četiri ostatka imenskih formanata. Najčešće je ime *Krist* koje se pojavljuje osam puta: tri puta u genitivu, dva puta u dativu, dva puta u akuzativu (jednom sklanjano prema drugoj, drugi puta prema trećoj sklonidbi), jednom u vokativu. Ime je svaki put zapisano kraticom CHR uz padežni nastavak. Ime *Petar* pojavljuje se sedam puta: dva puta u nominativu, četiri puta u genitivu i jednom u vokativu. Ime *Mihael* zapisano je pet puta: četiri puta u genitivu, jednom u dativu. Ime *Gumpert* zapisano je četiri puta u nominativu: dva puta pokraćeno i s neočuvanim završnim konsonantom, jednom s neočuvanim početnim slogom. Imena *Ivan* i *Stjepan* zapisana su tri puta. Imena *Isus*, *Matej*, *Juraj*, *Mojsije* i *Kozma* zapisana su dva puta. Imena *Gabriel*, *Luka*, *Gastica*, *Marko*, *Nikola*, *Stefaton*, *Gracijan/Graciaz*, *Aleksandar*, *Florijan*, *Damijan*, *Lovro*, *Teudebert*, *Anastazije*, *Krševan*, *Jakov*, *Fusko*, *Pristina* zapisana su jedanput. Ime *Martin* pojavljuje se jedanput ili dvaput ovisno o tumačenju natpisa. Najčešće je žensko ime *Marija* koje se pojavljuje šest puta: četiri puta u genitivu i dva puta ili u genitivu ili u dativu (iz konteksta nije raspoznatljivo). Ime je jedanput pokraćeno (MARE) te u tri oblika nije u potpunosti čitljivo. Jedanput se pojavljuju imena *Marta*, *Cecilija* i *Jelena*.

4.1. Muška imena

U pregledanome je korpusu 30 stranih osobnih imena. Od stranih je imena najviše grčkoga (11) i hebrejskoga (11) podrijetla, zatim latinskoga (6) i germanskoga (2) te jedno nepoznatoga podrijetla (*Gastica*). U tablici su navedeni zabilježeni oblici imena, razvrstani s obzirom na jezik iz kojega ime potječe.

Imena iz latinskoga	Imena iz grčkoga	Imena iz hebrejskoga
1. GRA(tianus) – GRA(tiosus)	1. STEFA[ni] – STEFANI – STEFANI	1. [IOH(?)]ANIS – [I]OH(anne) – IOH(annes)
2. MA[rcvs]	2. LVHA	2. IOH(ann)IS
3. FLOR[iani]	3. PETRUS – PETRI – PETRI –PETRE – PETRVS – PETRI – PETRI	3. [Michael]IS – [Micha]ELIS – MIHAELI
4. LAURENTII	4. NICOLAI	MI(c)H(ae)L – MICHA[elis]
5. MAR[tini vel tyres] – MARTINI	5. GEORGII – GEORGII	4. GABRIHE[lis]
6. FVSCO	6. STEFATON	5. [Ma]TEVS – MAT[heus]
	7. AL[exandrum]	6. CHR(ist)O – [Ch]R(ist)EM – CHR(ist)E – CHR(ist)I – CHR(ist)O – CHR(ist)I – [Christ]I – CHR(istu)M
	8. ANESTASI	7. IES[vs] – IESVS
	9. COSME – CO[smae]	8. IESU CHR(ist)I
	10. DAMIANI	9. I(e)HV CHR(ist)I
	11. GRISOGONI	10. MOYSES – MOISE[s]
		11. [I]ACOB I

Germanskoga su podrijetla dva imena – *Teudebert* i *Gumpert*.

4.1.1. Latinska imena

- GRA(tianus) – GRA(tiosus) – Oba imena nastala su od latinske imenice koja znači ‘zahvalnost, poštovanje, ljubaznost’ (lat. *gratia*, *ae*, *f*). *Gratianus* je posvojni pridjev od imena *Gratius*. Međutim, već je u antici potvrđeno supstantivizirano ime *Gratianus* (npr. *Gratianus* – sin i suvladar cara Valentinijana I.). Ime *Gratiosus* nastalo je onimizacijom pridjeva *gratiosus*, 3 ‘zahvalan, ljubazan’.
- MA[rcvs] – Jedno je od najpopularnijih rimskih imena (jedno od rimskih *praenomina*), nastalo od imena boga rata Marsa (lat. *Mars*, *Martis*, *m*).

Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Marku u čijoj se kući održala posljednja večera.

- FLOR[iani] – Rimsko je prezime (*cognomen*) nastalo od imenice *flos, floris, m* ‘cvijet’ i čestoga sufiksa za tvorbu imena *-ianus*. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući rimskom vojniku mučeniku iz 3. st.
- LAURENTII – Ime je nastalo od latinske riječi *laurus, -i, m* ‘lovor’ najprije kao etnik ‘stanovnik Laurentuma u Laciju’, predrimskoga podrijetla. Hrvatsko je ime *Lovro* doslovan prijevod latinskoga imena. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući rimskom mučeniku iz Hispanije.
- MAR[tini vel tyres] – MARTINI – Ime je nastalo od latinskoga *Martinus* koje je izvedeno od imena boga Marsa (lat. *Mars, Martis, m*) tipičnim latinskim sufiksom *-inus*. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući popularnomu turskom biskupu.
- FVSCO – Ime je nastalo od rimskoga prezimena (lat. *cognomen*) *Fuscus* od pridjeva *fuscus, 3* ‘taman, tamnokos’. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući rimskom mučeniku.

4.1.2. Grčka imena

Grčka je hagioforna imena u hrvatskoj onimiji obradio Popović 1958. Popović grčkim imenima smatra sva imena koja su na hrvatske prostore došla posredstvom grčkoga jezika neovisno o njihovu izvornome podrijetlu. U ovome će se radu u poglavlju *Grčka imena* obraditi samo imena koja nisu nastala prilagodbom u grčki iz drugoga jezika (takva se imena obrađuju unutar drugih poglavlja, uglavnom u poglavlju o hebrejskim imenima).

- STEFA[ni] – STEFANI – STEFANI – Ime je nastalo od grčke riječi *στέφανος* ‘kruna, vijenac’, prijevod je to aramejskoga *Kelilan*. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući sv. Stjepanu đakonu i prvomučeniku.
- LVHA – Ime je nastalo od grčkoga *Λουκᾶς*, što označava stanovnika Lukanije, pokrajine u Italiji. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Luki.
- PETRUS – PETRI – PETRI – PETRE – PETRVS – PETRI – PETRI – Ime je nastalo od grčke riječi *πέτρος* ‘kamen’, nastalo je prevođenjem imena *Cephas* koje znači ‘kamen’ na aramejskome. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući apostolu i prvomu papi.
- NICOLAI – Ime je nastalo od grčkih riječi *νίκη* ‘pobjeda’ i *λαός* ‘narod, ljudi’. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući legendarnomu biskupu iz grada Mire.

- GEORGII – GEORGII – Ime je nastalo od grčke riječi γεωργός ‘ratar’ nastale slaganjem imenica γῆ ‘zemlja’ i ἔργον ‘posao, djelo, rad’. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući kršćanskomu mučeniku.⁴
- STEFATON – Ime je nastalo od grčke riječi στέφανος ‘kruna, vijenac’. U biblijskoj je tradiciji poznato po čovjeku koji Isusu razapetomu na križu pruža spužvu da pije.
- AL[exandrum] – Riječ je o grčkome imenu Ἀλέξανδρος koje je nastalo od ἀλέξω ‘odbijati, braniti koga od čega’ i ἀνὴρ ‘čovjek’. Često je osobno ime pogotovo tesalskih, makedonskih i epiirskih knezova. Najpopularniji je i najpoznatiji njegov nositelj Aleksandar Veliki.
- ANESTASI – Ime je nastalo od grčke riječi ἀνάστασις ‘ustajanje, uskrsenje’ koja je nastala od prefiksa ἀνά ‘gore’ i imenice στάσις ‘stajanje, ustajanje, položaj’. U našim je prostorima ime postalo popularno prema mučeniku iz Salone.
- COSME – CO[smae] – Ime je ekvivalent grčkoga imena Κόσμος. Dva su tumačenja imena, prvo da je povezano s imenicom κόσμιον ‘ukras’ ili pridjevom κόσμιος ‘skroman, umjeren’, drugo da je povezano sa složenicom od riječi κοσμέω ‘ukrašavati, rediti’ i ἵππος ‘konj’ sa značenjem ‘onaj koji redi konje’. U kršćanskoj je tradiciji riječ o imenu jednoga od braće blizanaca (drugi je Damjan te se zbog toga imena učestalo pojavljuju zajedno). Ime je to kršćanskoga mučenika iz 3. st.
- DAMIANI – Ime je ekvivalent grčkoga imena Δαμιανός nastaloga od grčke riječi δαμάζω ‘krotiti, svladati’. U kršćanskoj je tradiciji riječ o imenu jednoga od braće blizanaca (drugi je Kuzma te se zbog toga imena učestalo pojavljuju zajedno). Ime je to kršćanskoga mučenika iz 3. st.
- GRISOGONI – Ime je nastalo od grčkoga χρύσεος ‘zlatan’ i γονή ‘rođenje’. Latinska je inačica imena *Chrysogonus*, dok ime zapisano talijanskom grafijom glasi *Grisogono*. U kršćanskoj je tradiciji riječ o kršćanskomu mučeniku.

4.1.3. Hebrejska imena

Preuzimanjem kršćanstva mnoga su hebrejska imena prodrila na hrvatski nacionalni prostor. Imena su najčešće preuzeta posredstvom latinskoga jezika, a neka su preuzeta i iz grčkoga. Ovisno o tome iz kojega su jezika preuzeta, razlikuje se njihov fonološki inventar i fonološka struktura (usp. Nosić 2001, 2005).

⁴ Iscrpnu etimološku analizu imena *Juraj*, njegovih odraza u hrvatskome jeziku i važnost imena u Hrvatskoj v. u Vidović 2007.

- [IOH(?)]ANIS – [I]OH(anne) – IOH(annes) – Ime na latinskome glasi *Iohannes*, na grčkome *Ιοχάννης* i poslije *Ἰωάννης*, nastalo je od hebrejskoga *Yōhānān*, što je stegnuta složenica od *Yahweh* ‘Bog’ i *hanan* ‘smilovati se’⁵. Značenje je imena ‘Bog je milostiv’. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Ivanu, najdražemu Isusu učeniku.
- IOH(ann)IS BAPTISTE – Ime *Iohannes* uz dodatak latinske imenice *baptista* ‘krstitelj’ od grčkoga *βαπτιστής* od glagola *βάπτω* ‘umakati’. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući Ivanu Krstitelju, Isusovu preteči i propovjedniku.
- [Michael]IS – [Micha]ELIS – MIHAELI MI(c)H(ae)L – MICHA[elis] – Ime na latinskome glasi *Michael*, na grčkome *Μιχαήλ* od hebrejskoga *Mikhā’el*. Značenje je imena ‘tko je sličan Bogu?’ (riječ je o retoričkome pitanju na koje se podrazumijeva odgovor *nitko*) od *El* ‘Bog’. Ime je u kršćanskome svijetu steklo popularnost zahvaljujući imenu arkandela, vojskovođe nebeske vojske.
- GABRIHE[lis] – Ime na latinskome glasi *Gabriel*, na grčkome *Γαβριήλ* od hebrejskoga *Gabhri’el* od *gebher/gabhar* ‘snažan čovjek’ i *El* ‘Bog’. Ime je u kršćanskome svijetu steklo popularnost zahvaljujući imenu jednoga od arkandela.
- [Ma]TEVS – MAT[heus] – Ime na latinskome glasi *Matthaeus*, na grčkome *Ματθαῖος* od hebrejskoga *Mattithyāh* od *Yahweh* ‘Bog’ i *mattāth* ‘dar’. Ime znači ‘Božji dar’. Nosić ime izjednačava s imenom Matija te navodi značenja ‘Jahvin dar’ ili ‘onaj koji je muževan’. Prema drugome tumačenju ime se dovodi u vezu s aramejskim *maththāi* ‘hrabar, odvažan’ (Nosić 2001: 80). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zahvaljujući evanđelistu Mateju.
- CHR(ist)O – [Ch]R(ist)EM – CHR(ist)E – CHR(ist)I – CHR(ist)O – CHR(ist)I – [Christ]I – CHR(istu)M – Ime dolazi od grčkoga *χριστός* ‘pomazanik’ od glagola *χρίω* ‘mazati, pomazati’. Riječ je o doslovno prevedenoj hebrejskoj riječi *mashiah* (od koje dolazi hrvatska riječ *mesija*). U kršćanstvu je naslov uskrsloga i proslavljenoga Isusa.
- IES[vs] – IESVS – Od grčkoga *Ἰησοῦς*, grčke prilagodbe armenskoga imena *Jeshua* koje dolazi od hebrejskoga *ješahjāh* ‘Bog je spasenje/pomoćnik’. Nosić navodi značenja ‘Jahve je spas’, ‘Jahve spašava (izbavlja)’, ‘Jahve je zaštita’ (Nosić 2001: 77). Ime označuje utemeljitelja kršćanstva.
- MOYSES – MOISE[s] – Ime dolazi od grčkoga *Μωϋσῆς*, od hebrejsko-

⁵ Iscrpnu etimološku analizu imena *Ivan*, njegovih odraza u hrvatskome jeziku i važnost imena u Hrvatskoj v. u Vidović 2009.

ga imena *Moshēh*, koje je vjerojatno egipatskoga podrijetla ‘sin’ od *mšj* ‘roditi’. U Starome se zavjetu to ime tumači prema *mashah* ‘izvađen’ kao ‘izvađen iz vode’. Nosić ime izvodi iz hebrejskoga *mōšēh* > stegnuto *mesû* (*nesû*) te kao značenje navodi ‘sin nepoznata oca’ (Nosić 2001: 80). Riječ je o židovskome vjerskom vođi i zakonodavcu.

- [I]ACOBI – Ime na latinskome glasi *Iacobus*, na grčkome *Ἰακώβ* od hebrejskoga *Ya’aqōbh* ‘Bog štiti’, u Starome se zavjetu tumači kao ‘onaj koji drži za petu’ (*Potom se pojavi njegov brat. Rukom se držao Ezavu za petu. Zato mu nadjenuše ime Jakov. Gen. 25, 26*) od ‘*aqebh* ‘peta’. Nosić navodi i alternativno tumačenje od *jahaqâbh* u značenju ‘onaj koji je nadmudrio (prevario) boga Jahvu’ (Nosić 2001: 78). U Starome je zavjetu riječ o praocu 12 plemena.

4.1.4. Germanska imena

Germanskoga su podrijetla imena *Teudebert* i *Gumpert*. Oba su imena dvokorijenska i jedan im je korijen zajednički. Za oba se nositelja imena pretpostavlja da su franački misionari koji su sudjelovali u pokrštanju.

- TEUDEBERTUS – Ime je nastalo od pragermanskoga *þeud* ‘narod, ljudi’ i starovisokonjemačkoga *beraht* ‘sjajan, izvrstan, odličan’.
- GVMPERTUS – [Gv]PERTVS – GVMP(er)TV[s] – GVMP(er)TV[s] – Ime je nastalo od starovisokonjemačkoga *gund* ‘bitka, boj’ i *beraht* ‘sjajan, izvrstan, odličan’.

4.1.5. Imena nepoznata podrijetla

Nepoznata je podrijetla ime *Gastica*. Nejasno je treba li ime tumačiti kao *Gastica*, *Gastika* ili *Gastiha*; možda je riječ o inačici imena *Gostica* ili *Gostiha*. Možda je riječ o slavenskome hipokoristiku (usp. *Dobrica*).

4.2. Ženska imena

U pregledanome su korpusu samo četiri neslavenska ženska imena: [M]ARTHAE, MAR(ia)E – M[ariae] – MARIE – [M]ARIE – MARIE – M[ari(a)]E, CE[ciliae], HELENA. Od tih je imena po jedno aramejskoga, hebrejskoga, latinskoga i grčkoga podrijetla.

- MARTHAE – Ime dolazi od aramejskoga *martha* ‘gospodarica, gospođa’, to je ženski oblik od *mar*, *mara* ‘gospodar’. Ime je popularnost u kršćanskom svijetu steklo prema novozavjetnome liku Lazarove sestre.
- MAR(ia)E – M[ariae] – MARIE – [M]ARIE – MARIE – M[ari(a)]E – Ime dolazi od hebrejskoga *Miryam* nesigurnoga podrijetla (Egipat – mrjmn ‘ona koju ljubi Amon’ ili mrj(t) ‘ljubljena’). Nosić ime povezuje s aramejskim *marjâm* u značenju ‘ona koja je jaka (uporna, uzvišena)’ (Nosić 2001:

79). Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo prema Bogorodici, Isusovoj majci.

- CE[ciliae] – Ime dolazi od latinskoga imena roda (*nomen*) *Caecilius* od pridjeva *caecus*, 3 ‘slijep’. Ime je popularnost u kršćanskome svijetu steklo zbog rimske mučenice iz 3. st.
- HELENA – Ime dolazi od grčkoga imena Ἑλένη. Matasović (2009) ime izvodi od pragrčkoga *welenā, od praindoeuropskoga **welh1-* ‘željeti’. Ime je u antici popularno jer se tako zvala lijepa kraljica koja je izazvala Trojanski rat, a u našim je prostorima ime nosila slavna kraljica Jelena.

5. Etnici i etnonimi

U pregledanome se korpusu nalaze četiri etnika i etnonima od kojih se dva (*Slaven* i *Hrvat*) nekoliko puta pojavljuju: NAZAR[e]/N(vs), IVDEO//RVM, HROATOR(um), CRUATORUM, [Chroa]TORV(m), SLCAVORUM, CLAVIT-NORV(m). Najčešći je etnonim *Hrvat* posvjedočen tri puta u genitivu množine. Etnonim *Slaven* posvjedočen je dva puta u genitivu množine. Jednom su posvjedočeni etnonim *Judejci/Izraelci* u genitivu množine te etnik *Nazarećanin* u nominativu jednine.

6. Kratice

Kako bi se uštedjelo prostora i kako bi što više teksta stalo na određenu površinu, klesari su od najranijih vremena često određene riječi ili nastavke pokraćivali. U analiziranome korpusu najveći broj kratica pripada takozvanoj skupini *nomina sacra*⁶. U imenima se uglavnom pojavljuju dvije vrste kraćenja – suspenzije (lat. *abbreviatio per suspensionem*, izostavljanje nekoliko posljednjih slova) i kontrakcije/stezanja (lat. *abbreviatio per contractionem*, izostavljanje slova iz središnjega dijela riječi). Primjeri su suspenzije GRA(tianus)/GRA(tiosus), CONF(essoris), MAR(tyris), a primjeri su kontrakcije D(omi)N(u)M, MI(c)H(ae)L, AP(osto)LI. U pregledanome su korpusu najčešće pokraćeni pridjevak *svet*, ime *Krist*, titula *svećenik* i ime *Ivan*. Pridjevak *svet* (*sanctus*) šest je puta zapisan SCI, dva puta SCS te po jednom S, SCE, SCOR. Ime *Krist* zapisano je dva puta CHRO, četiri puta CHRI te po jednom CHREM, CHRE i CHR. Titula *svećenik* zapisana je kao PBR, PRB i PBS. Ime *Ivan* zapisano je IOHS, IOHM i IOHIS. Posebno je zanimljivo promotriti različite kratice za istu riječ ili isti padežni oblik. Tako je u akuzativu jednine ime *Krist* jednom zapisano CHREM, a drugi put CHR. (u prvome je primjeru riječ o miješanju sklonidbenih tipova), nomi-

⁶ Termin *nomina sacra* preuzet je iz knjige Ludwiga Traubea *Nomina sacra: Versuch einer Geschichte der christlichen Kürzung* (Treube 1907).

nativ je titule svećenika jednom zapisan PBR, a drugi puta PRB (treba pretpostaviti da je u prvome primjeru riječ o pisarovoj pogrešci). Ostale se kratice pojavljuju jedanput: D(e)I, D(omi)N(u)M N(ostri), MI(c)H(ae)L, ABBA(s), AP(osto)LI. Već je iz ranoga latinитета učestalo kraćenje završnoga *-m*, a katkad i samoglasnika pred njim. Takvo je kraćenje iznimno često i u pisanju imena i titula. Primjeri su kraćenja završnoga *-m*: DVCE(m), CLAVITNORV(m), [Chro?]ATORV(m), CRVATORV(m), [Chroa]TORV(m). Primjeri su kraćenja završnoga *-um*: S(an)C(t)OR(um), HROATOR(um). Na jednome je mjestu posvjedočeno kraćenje geminiranoga *m* SV(m)MI.

7. Titule

Uz gotovo je svako ime navedena titula ili pridjevak. Najčešći je pridjevak *svet* (lat. *sanctus*) koji se pojavljuje 15 ili 16 puta (u jednome primjeru nije jasno je li riječ o riječi *sanctus* ili *beatus*). Pridjevak se pojavljuje u sljedećim oblicima: S(an)C(t)I, [sancta]E, [S(an)]C(tv)S, [s(an)c(tu)]S, SANCTISSIME, S(an)C(t)I, S(an)C(t)OR(um), S(anctus), [sanct]E, S(an)C(t)I, S(an)C(t)E, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, S(an)C(t)I, [sanct]I vel [beat]I. Titula *dux* (knez) zapisana je osam puta, od toga dvaput kao *knez Hrvata*, dvaput kao *knez Slavena* i jednom kao *veliki knez*. Titula se pojavljuje u sljedećim oblicima: DUX HROATOR(um), DUX MAGNUS, DVCE, DVX CRVATORV(m), DVCI, DUX SLCAUORUM, DVCI, DVCE(m) CLAVITNORV(m). Titula svećenika pojavljuje se pet puta u sljedećim oblicima: PRESBITE[r], [p](res)B(yte)R, PRE[...], P(res)B(ytero)S, PR(es)B(iter). Titula *gospodara/gospodina* pojavljuje se četiri puta, od toga jednom uz dodatak *naš*. Titula se pojavljuje u sljedećim oblicima: D(omi)N(u)M N(ostri), DOMNO, DOMNO, DOMNO. Pridjevak *blažen* (lat. *beatus*) pojavljuje se tri ili četiri puta u sljedećim oblicima: B(eati), [beat]I vel [sanct]I, BEATI, BEATI. Titula evanđelista pojavljuje se tri puta, svaki put u obliku EVAGELISTA. Titula župana pojavljuje se tri puta, svaki put drukčije zapisana: HUPPANUS, IVPPANO, IV-PANVS. Titula kralja pojavljuje se tri puta, od kojih jednom s dodatkom *salvatoris* u sljedećim oblicima: REGI, R[egis...], REGIS SALVAT[oris...]. Ostale se titule pojavljuju jedanput. Od njih je dio titula i pridjevaka povezan s crkvenom praksom, a dio sa svjetovnom. Od crkvenih se titula i pridjevaka pojavljuju sljedeći: DIACON[vs], FIL[ius] D(e)I, SV(m)MI, CONF(essoris), MAR(tyris), RE[verendo] FAM[ulo], ABBA(s), AP(osto)LI. Od svjetovnih se titula pojavljuju: PRINCEPS, COM[es] i TEPÇI. Osobito su zanimljivi latinski nazivi za hrvatskoga vladara: *princeps*, *comes*, *dux* i *rex*.⁷

⁷ O razlikama u uporabi i značenju titula v. Goldstein (1983).

8. Jezične osobitosti

Jezično je stanje na latinskim epigrafskim spomenicima odraz tadašnjega latinskog jezika, učenosti pisara i klesara te općih razvojnih tendencija u latinskom jeziku. Međutim, latinski epigrafski spomenici odraz su i hrvatskoga jezičnog stanja i to iz razdoblja iz kojega ne postoje drugi jezični dokazi.⁸ Za povijest hrvatskoga jezika osobito je važna onimijska građa jer se u njoj često nalazi hrvatski sloj koji prodire u latinski tekst, što je osobito vidljivo u sloju slavenskih imena te titula (v. Mihaljević 2014). U onimijskoj su građi vidljive nedosljednosti u pisanju dvoglasnika *ae*. Dvoglasnik se *ae* u govornome latinskom monoftongirao u *e*, te ga pisari tako učestalo i bilježe. U onimijskoj se građi nalaze dva načina pisanja dvoglasnika *ae* – kao *ae* i kao *e*, primjeri su za to: [M]ARTHAE, ali i MARIE i CE[cilie]. Grčko se φ u latinskome prenosi kao *f* (STEFAN[i], STEFATON), dok nema potvrda za *ph*. Grčko se ϑ prenosi kao *t* ([Ma]TEVS) ili *th* ([M]ARTHAE). Grčko se χ prenosi kao *h* (MIHAELI) ili kao *ch* (oblici MICHA[elis] i MICHAELI imena *Mihael* i oblici CHR(ist)O, CHR(ist)E, CHR(ist)I, [Christ]I, CHR(istu)M imena *Krist*). Hrvatsko se *h* u latinski prenosi kao *h* (HROATOR(um)) ili možda kao *c*, ovisno o čitanjima imena CRVATORUM i GASTICA, ali nema potvrda za prenošenje kao *ch* premda je taj način bio uobičajen pri prilagođivanju hrvatskoga jezika latinskomu⁹, možda zbog ograničenoga korpusa. *H* se također piše kako bi se spriječio hijat (GABRIHE[is], MICHAELI).

Na epigrafskim je spomenicima nedosljedno pisanje geminata. Geminata su također zapisane u tituli župana (HUPPANUS, IVPPANO). Titula je posvjedočena i bez geminata (IVPANVS). O prilagodbi hrvatskih riječi latinskomu jeziku u slavenskim imenima vidi Mihaljević (2014). U sklanjanju imena učestale su zamjene padeža (zamjene dativnoga i ablativnoga oblika, npr. DUCI umjesto *duce*) te težnja unifikaciji sklonidbenih tipova (imenice se treće sklonidbe sklanjaju prema drugoj, npr. genitiv REGI umjesto *regis*, ali katkad i obrnuto, npr. [Ch]R(ist)EM).

9. Imena s epigrafskih spomenika iz izdvojenih dalmatinskih komuna

Zbog potpunosti pregleda ovdje se navode imena s epigrafskih spomenika iz izdvojenih dalmatinskih komuna – Splita, Zadra i Trogira.

⁸ O pojavama vulgarnolatinskih obilježja na epigrafskim spomenicima u Dalmaciji v. Skok (1915).

⁹ Skok (1952: 236) u analizi jezika *Supetarskoga kartulara* ističe da se hrvatsko *h* u latinski prenosi kao *ch* te među primjerima navodi i ime *Hrvat* (*Chroata*).

9.1. Imena s epigrafskih spomenika iz Splita

O antroponimijskoj građi u srednjovjekovnome Splitu v. Marasović-Alujević (1993, 2003).

- PETRI – sa zabata oltarne ograde iz crkve sv. Petra u Lučcu s kraja 11. st., uz pridjevak *svet* S(AN)C(T)I
- ANDREA – sa zabata oltarne ograde iz crkve sv. Petra u Lučcu s kraja 11. st., uz pridjevak *svet* S(AN)C(T)I
- PETRUS – na poleđini zabata oltarne ograde iz crkve sv. Petra u Lučcu, uz imenicu *nećak/unuk* NEPUTUS, Ž. Rapanić prevodi ime kao *Petrus Neputus*, shvaćajući imenicu *neputus* kao dio imenske formule, dok N. Jakšić prevodi kao *Petar unuk/nećak*
- MICHAHELI – na fragmentu iz crkve sv. Trojice, uz titulu ARC[hangelo...]
- COSME – na arhitravu oltarne pregrade, uz ime čitljiv je završetak *-orum*, pretpostavlja se da je riječ o pridjevu *sanctorum*, zbog množinskoga oblika pretpostavlja se da je uz ime bilo navedeno i ime *Damjan* jer se dva imena uglavnom pojavljuju zajedno
- FUSCO – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. st., uz FRATER MEO
- DOMČO – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. st., uz FRATER MEO
- IULIANAS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. st., uz pridjevak *svet* S(AN)C(T)A
- LUCAS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. st., uz pridjevak *svet* S(ANCTI)
- BITALIS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane s kraja 11. st., uz pridjevak *svet* S(ANCTI)
- BENEDICTI – na zabatu oltarne ograde iz crkve sv. Marije de Taurello iz druge polovice 11. st., uz pridjevak *svet* S(ANCTI)
- SCOLASTICE – na zabatu oltarne ograde iz crkve sv. Marije de Taurello iz druge polovice 11. st., uz pridjevak S(AN)C(TA)E VIR(GINIS)
- ANDREAS – na nadvratniku iz crkve sv. Julijane, uz pridjevak INDIG(NUS)
- DOMI(N)IC(US) – na nadvratniku od vapnenca na zidu samostana kod Zlatnih vrata, uz INDIGN(US) P(RES)B(YTE)R PEC(C)ATO(R)
- MARTINI – na nadvratniku od vapnenca na zidu samostana kod Zlatnih vrata, uz pridjevak *blaženi* BEATI
- MARIE – na nadvratniku od vapnenca na zidu samostana kod Zlatnih vrata, uz GENITRICIS D(E)I

- G(REGORII) – na oltarnoj pregradi u crkvi sv. Martina iz druge polovice 11. st., uz titule *svet S(AN)C(T)IQ(UE)* i *papa P(A)P(AE)*
- MARTINIS – na nadvratniku crkve sv. Martina nad Zlatnim vratima iz druge polovice 11. st., uz pridjevak *blažen BEATI*
- DOMINICUS – na nadvratniku crkve sv. Martina nad Zlatnim vratima iz druge polovice 11. st., uz pokraćenu titulu *svećenik PBR*
- DOMINNICUS – s fragmenta kamene grede uzidanoga u kuću na Poljani Grgura Ninskoga, uz zanimanje *zidar MARMURARIO*
- [MIC]HAELI ARCHANGELI – s luka zabata oltarne ograde svetišta crkve na Poljudu
- IOHANNIS – sa sarkofaga Ivana Ravenjanina, uz pridjevak *grešnik PECCATOR* i titulu *nadbiskup HARCIEPISCOPIUS*
- PETRUS – sa sarkofaga priora Petra u peripteru splitske katedrale, uz titulu gospodina i priora DO[MINUS] ET PRIOR
- SPALATO – sa sarkofaga priora Petra u peripteru splitske katedrale, ojkonim
- COSMEINCLITO – sa sarkofaga priora Petra u peripteru splitske katedrale, uz titule *gospodin* i *prior D(OMIN)O PRIORI*
- IOH(ANNES) – sa sarkofaga nadbiskupa Ivana, sina Tvrdakova iz Dioklecijanove palače, uz pridjevak *grešnik* i titulu *nadbiskup PECCATOR ARCHIEP(II)S(COPUS)*
- TORDACATI – sa sarkofaga nadbiskupa Ivana, sina Tvrdakova iz Dioklecijanove palače, uz pridjevak *gospodin* DO(MI)NO
- MARTINUS – sa sarkofaga nadbiskupa Martina, uz titulu *nadbiskup ARCHIEP(ISCOPUS)*
- LAURENITUS – sa sarkofaga nadbiskupa Lovre iz oko 1099. u krstionici sv. Ivana, uz pridjevak *pastir PASTOR*
- XRISTO – sa sarkofaga nadbiskupa Lovre iz oko 1099. u krstionici sv. Ivana
- FURMINUS – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. st., uz titulu *splitski prior* PRIOR DE SPALATO
- SPALATO – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. st.
- MAGI – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. st., uz dodatak *s mojom ženom* CUM CONIUGE MEA
- BITA – s oltarne ograde crkve Gospe od Zvonika s kraja 11. st., uz dodatak *s mojom drugom ženom* CUM ALI CONIUGE MEA
- CHR(IST)I – s nadvratnika iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velome Varošu na prijelazu iz 11. u 12. st.

- IOHANNES – s nadvratnika iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velome Varošu na prijelazu iz 11. u 12. st.
- TICHA – s nadvratnika iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velome Varošu na prijelazu iz 11. u 12. st.
- IOH(anne)S – s oltarne ograde iz crkve sv. Mikule na Stagnji u Velome Varošu na prijelazu iz 11. u 12. st.
- PETRUS – s epitafa sa sarkofaga Petra Crnoga s kraja 11. st.

9.2. Imena s epigrafskih spomenika iz Zadra

- ANASTASIE – sa sarkofaga sv. Anastazije
- ANASTASIE – sa sarkofaga sv. Anastazije
- ANASTASIE – s bočne strane sarkofaga sv. Anastazije
- PETRE – s ciborija prokonzula Grgura, uz titulu *princeps principum*
- GREGORIUS – s ciborija prokonzula Grgura, uz titulu *princeps principum*
- TEHODERUS – s natpisa na pilonu iz crkve sv. Donata (Sv. Trojstva)
- MARINA – s votivnoga natpisa na gredi oltarne pregrade iz crkve sv. Krševana uz dodatak *moja žena CONIUGE MEA*
- ANANIAS AZARI[AS] – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
- ADRIANUS – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
- NATALIE – iz crkvice do istočnih gradskih vrata, s pridjevkom *svet S(AN)C(T)E*
- DONAT[us] – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
- GABRIHIL – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
- MILHAHIL – iz crkvice do istočnih gradskih vrata
- MA[rie] – sa zabata uz pridjevnik *svet S(AN)C(T)E*

9.3. Imena s epigrafskih spomenika iz Trogira

- PETRUS – s nadvratnika crkve sv. Martina
- PAULUS – s poklopca sarkofaga iz kuće Slade kod crkve sv. Petra
- PETRUS – s kamene grede u crkvi sv. Martina
- MICHAELI – s luka oltarne pregrade nepoznata podrijetla uz titulu arkanđela ARCHANGELI
- PAULO – s ulomka grede oltarne pregrade nesigurna podrijetla
- LAUREN[TII] – s ulomka grede oltarne pregrade nesigurna podrijetla, uz pridjevnik *svet S(AN)C(T)I*
- CHRISTO – s ulomka grede oltarne pregrade nepoznata podrijetla
- STEFANUS – s dijela dovratnika nepoznata podrijetla

10. Zaključak

Na analiziranim zapisima imena su vrlo česta, osobito osobna imena. Mnoga imena nisu u potpunosti čitljiva sa spomenika te je potrebno jezično i kulturološko znanje kako bi ih se restituiralo. Mnogo je više muških nego ženskih imena, što se lako može objasniti patrijarhalnošću društva. Od imena stranoga podrijetla najčešća su imena grčkoga, hebrejskoga i latinskoga podrijetla zbog važnosti tih jezika u kršćanskoj tradiciji. Najvećim je brojem pojava potvrđeno ime *Krist* koje se pojavljuje osam puta. U zapisima imena vidljive su mnoge značajke latinskoga jezika epigrafskih natpisa, a odraz su neobrazovanosti pisara i klesara, ali i kolebanja u uporabi latinske gramatike i pravopisa (monoftongacije dvoglasnika, kolebanje u bilježenju *geminata*, miješanje padežnih nastavaka te težnja unificiranju sklonidbenih tipova). Imena su često zapisana kraticama preuzetim iz prijašnje strane prakse. Kristovo ime jedno je od najčešće pokraćenih imena u hrvatskoj epigrafskoj i paleografskoj građi. Latinski epigrafski spomenici iz prvih stoljeća hrvatske pismenosti izniman su izvor za proučavanje najranijega hrvatskog jezičnog stanja. Analizom je imena s epigrafskih spomenika ranih razdoblja hrvatske povijesti moguće uočiti koliko je prisutan romansko-slavenski suživot i prožimanje.

Literatura

- ANIĆ, VLADIMIR; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; GOLDSTEIN, IVO; GOLDSTEIN, SLAVKO; JOKIĆ, LJILJANA; MATASOVIĆ, RANKO; PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- BLAISE, ALBERT. 1975. *Lexicon Latinitatis medii aevi*. Turnhout: Brepols.
- BOISACQ, EMILE. 1916. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque : étudiée dans ses rapports avec les autres langues indo-européennes*. Heidelberg – Paris: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung – Librairie C. Klincksieck.
- CHANTRAINE, PIERRE. 1977. *Dictionnaire étymologique grec*. Pariz: Les Éditions Klincksieck.
- ČULIĆ, GRACIJELA. 1996. *Antroponimija Boke kotorske: od prvih pisanih spomenika do kraja XIX. vijeka*. Cetinje: Cicero.
- DELONGA, VEDRANA. 1996. *Latinski epigrafički spomenici u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
- DELONGA, VEDRANA. 1997. *Ranoromanički natpisi grada Splita (predkomunalno doba splitske prošlosti)*. Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
- DU CANGE [et al.] 1883.–1887. *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Niort: L. Favre. <http://ducange.enc.sorbonne.fr/> (22. 2. 2014.)
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2002. *Međimurska prezimena*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- FRISK, HJALMAR. 1954. *Griechisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- GOLDSTEIN, IVO. 1983. O latinskim i hrvatskim naslovima hrvatskih vladara do početka XVII. stoljeća. *Historijski zbornik*, 36, Zagreb, 141–163.
- HOFMANN, JOHANN BAPTIST. 1950. *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen*. München: Verlag von R. Oldenbourg.
- IVANIŠEVIĆ, MILAN. 1981. Neobjelodanjeni ranosrednjovjekovni latinski natpisi iz Trogira. *Starohrvatska prosvjeta*, III/11, Split, 169–177.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 1998. *Litterarum studia*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KAŠTELAN, JURE; DUDA, BONAVENTURA (ur.). 2002. *Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- KLUGE, FRIEDRICH. 1975. *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- KOSTRENCIĆ, MARKO (ur.). 1973.–1978. *Lexicon Latinitatis medii aevi Iugoslaviae*. Zagreb: Izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- LEWIS, CHARLTON T.; SHORT, CHARLES. 1879. *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- LUČIĆ, JOSIP. 1988. *Spisi dubrovačke kancelarije III*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, MARINA. 1993. *Antroponimija srednjovjekovnog Splita*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, MARINA. 2003. *Hagioforna imena u srednjovjekovnom Splitu i okolici*. Split: Književni krug.
- MARETIĆ, TOMO. 1885. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. *Rad JAZU*, 81, Zagreb, 81–146.
- MARETIĆ, TOMO. 1886. O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. *Rad JAZU*, 82, Zagreb, 69–154.
- MATASOVIĆ, RANKO. 1997. O metodologiji onomastičkih istraživanja (na primjeru keltske onomastike). *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 89–98.
- MATASOVIĆ, RANKO. 2010. *A Reader in Comparative Indo-European Mythology*. http://www.ffzg.hr/~rmatasov/PIE_Religion.pdf (22. 2. 2014.)
- MIHALJEVIĆ, ANA. 2014. Slavenska imena na latinskim epigrafskim spomenicima prvih stoljeća hrvatske pismenosti. *2nd Conference for Young Slavists in Budapest*: 125–129. <http://szlavintezet.elte.hu/conf/youngslav/anyagok/2nd%20Conference%20for%20Young%20Slavists%20in%20Budapest.pdf> (22. 2. 2014.)
- NIERMEYER, JAN FREDERIK; VANDE KIEFT, C. 1976. *Mediae Latinitatis lexicon minus*. Leiden: E. J. Brill.
- NOSIĆ, MILAN. 2001. *Jezikoslovne studije*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
- NOSIĆ, MILAN. 2005. Croatian names of hebrew origin. *Riječ*, XI/2, Rijeka, 61–71.

- OSTROGORSKI, GEORGIJE (ur.). 1962. *Zbornik Konstantina Jirečeka II*. Beograd: Naučno delo.
- PETRICIOLI, IVO. 1962. Ranosrednjovjekovni natpisi iz Zadra. *Diadora*, 2, Zadar, 251–270.
- POPOVIĆ, IVAN. 1958. Hrišćanska grčka onomastika u Hrvata. *Zbornik radova SAN*, 59, Beograd, 77–97.
- RAPANIĆ, ŽELJKO. 1971. Ranosrednjovjekovni latinski natpisi iz Splita. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 65–67, Split, 271–310.
- REBIĆ, ADALBERT (ur.). 2002. *Opći religijski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- RENDIĆ-MIOČEVIĆ, DUJE. 1949. Prilog proučavanju naše ranosredovječne onomastike. *Starohrvatska prosvjeta*, III/1, Split, 9–21.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. 1880.–1976. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SENC, STJEPAN. 1910. *Grčko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed.
- SKOK, PETAR. 1915. *Pojave vulgarno-latinskoga na natpisima rimske provincije Dalmacije*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SKOK, PETAR. 1952. Lingvistička analiza kartulara Jura S. Petri de Gomai, u: Novak, Viktor; Skok, Petar *Supetarski kartular*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SKOK, PETAR. 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1985. Prvotna simbioza Romana i Hrvata u svjetlu toponimije. *Rasprave Zavoda za jezik*, 10–11, Zagreb, 147–200.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TRAUBE, LUDWIG. 1907. *Nomina sacra: Versuch einer Geschichte der christlichen Kürzung*. München: Beck.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2007. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena *Juraj* u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 431–447.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2009. Prilog proučavanju odraza svetačkog imena *Ivan* u hrvatskoj antroponimiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, Zagreb, 347–364.
- WALDE, ALOIS. 1955.–1956. *Lateinisches etymologisches Woerterbuch* 1–4. Heidelberg: Carl Winter's Universitaetsbuchhandlung.
- ZIMMERMANN, AUGUST. 1915. *Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache: Hauptsächlich bestimmt für höhere Schulen und für klassische Philologen*. Hannover: Hahn.

Non-Slavic Anthroponyms on Latin Epigraphic Monuments from the First Centuries of Croatian Literacy

Summary

Names from epigraphic monuments from northern and middle Dalmatia and southern Bosnia are analysed in this paper. In the first part of the paper names are listed according to the geographic position of their locality. Names are recorded with an accompanying title or epithet, if any. Orthographic characteristics of names, titles and epithets are commented on. In the second part of the paper names are divided into groups (categories) and statistic data on their frequency of occurrence and orthography are given. The etymology and etiology of anthroponyms are analysed. Paragraphs on demonyms, ethnonyms and abbreviations used for notation of names and titles follow. Titles are analysed in a separate paragraph. The language features are commented on. Names from epigraphic monuments in Split, Trogir and Zadar are mentioned but they are not analysed in detail as they are given only to enable a more complete insight into the onymic data from epigraphic monuments. Male names occur much more frequently than female names. This can easily be explained by the male domination in traditional societies. Among names of non-Slavic origin Greek and Hebrew names are those that occur most often due to the importance of these languages in Christian tradition. In the notation (orthography) of the names one can notice many characteristics of the Latin language of epigraphic monuments, which reflect the lack of education of writers and stone-cutters, as well as general instability in the use of Latin grammar and orthography (monophthongization of diphthongs, variation in the recording of gemminates, mixing of case endings as well as the inclination towards unification of declension types). Names were often abbreviated and these abbreviations had been adopted from earlier foreign practice.

Ključne riječi: latinski epigrafski spomenici, onomastika, antroponimi, etnici, etnonimi

Keywords: Latin epigraphic monuments, onomastics, anthroponyms, demonyms, ethnonyms